

УДК 08: 37.014
О-64

О-64 Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення (м. Тернопіль, Україна, 03 березня 2023 року). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2023. 416 с.

У збірнику публікуються наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення», проведеної на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 03 березня 2023 р.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти

(протокол № 1 від 27.02. 2023 р.)

УДК 08: 37.014

©Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2023

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВИЙ, МЕТОДИЧНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК

**НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

***ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА – ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА РІШЕННЯ***

03 березня 2023 року

Сеньовська Н. Л., Нестайко І. М. Створення сучасного героїчного епосу як спосіб допомогти учням пережити травму війни.....	с. 311
Слижук О. А. Застосування технологій змішаного навчання на уроках української літератури в 5-6 класах в умовах воєнного стану.....	с. 316
Слободянюк Т. Б. Рекомендаційна аналітика психологічної безпеки освітнього середовища в мистецькій освіті.....	с. 320
Собко Л. В. Ключові аспекти національно-патріотичного виховання в сучасних умовах закладу освіти.....	с. 325
Сорока Т. П., Соколов Ю. В. Роль сучасних інформаційних технологій у створенні безпечного освітнього середовища для підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.....	с. 328
Сосновенко Н. В., Горленко В. М. Психологічно безпечне освітнє середовище ЗЗСО.....	с. 332
Степаненко І. І. Інклюзивна освіта – особлива галузь педагогічного знання.....	с. 336
Стрельников В. Ю. Складники оцінювання якості безпечного освітнього середовища закладу неперервної освіти.....	с. 340
Стрийвус Н. Б., Герасимчук Г. І. Безпечне освітнє середовище як необхідна умова навчально-виховного процесу.....	с. 345
Терещук І. В., Сеньовська Н. Л. Національно-патріотичне виховання: формування патріота в умовах українських реалій.....	с. 351
Ткачишина О. Р. Медіаграмотність як основа психологічної безпеки особистості у сучасному інформаційному середовищі.....	с. 355
Успенська В. М. Підготовка педагогів у післядипломній освіті до створення безпечного і здорового освітнього середовища.....	с. 360
Федотова О. О. Історичний підхід у навчальному процесі Маріупольського державного університету як засіб національно-	

інформації, побудови ефективної інформаційної інфраструктури, інформаційно-цифрового простору та створення безпечних умов існування і розвитку освітніх інформаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-r?find=1&text=напрями+цифровізації+освіти#w3_1 (дата звернення: 03.02.2023).
2. Доценко С. О., Прокопенко А. І. Цифрова грамотність майбутніх учителів у контексті STEM-освіти. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. 10 квітня 2018 р. Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків: «Стиль-Издат». 2018. С. 298–300.
3. Нашинець-Наумова А. Ю. Організація системи захисту інформації суб'єктів господарювання / Нашинець-Наумова А. Ю. *Підприємство, господарювання і право*. 2016. № 2. С.110–116.
4. Черевко О. В. Теоретичні засади поняття інформаційної безпеки та класифікація загроз системі інформаційного захисту / О. В. Черевко. *Вісник Черкаського університету. Сер. Економічні науки*. 2016. № 3. С.120–127.

УДК 370

Сеньовська Надія Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль;

Нестайко Ірина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ГЕРОЇЧНОГО ЕПОСУ

ЯК СПОСІБ ДОПОМОГТИ УЧНЯМ ПЕРЕЖИТИ ТРАВМУ ВІЙНИ

Війна, котру розв'язала путінська росія, має руйнівні наслідки не лише у матеріальній сфері. Майже кожна людина в Україні отримала психотравму того чи іншого ступеня складності. Особливо це стосується дітей та підлітків. І тут доволі важливою є роль педагога. Адже вчителі тривалий час спілкуються з учнями щоденно. І мають можливість певною мірою полегшити їхні тривоги й

переживання. Перспективним у цьому аспекті бачиться патріотичне виховання, у межах якого є можливість трансформувати травматичний досвід дітей та сприяти їхній самоідентифікації як частини героїчної української спільноти.

Психологічна травма трактується в сучасному психоаналізі як руйнування базових уявлень людини про себе і світ. «Прикрі, неприємні враження, що є неочікуваними, болісними, надзвичайними та шокowymi, призводять до переривання поточних психічних процесів або стосунків, а також можуть спричинити неадекватну відповідь. Такі враження впливають не тільки на окрему людину, а й можуть колективно переживатися цілою групою людей» [1, с. 57]. І тоді всі представники такої травмованої групи, а також їхні нащадки відчуватимуть наслідки. Тобто, «колективна травма – це психічна травма, отримана групою людей будь-якого розміру, аж до цілого суспільства, унаслідок якихось катастрофічних подій або злочинних дій політичних чи інших соціальних суб'єктів» [1, с. 57]. Характерною ознакою колективної травми є не стільки кількість травмованих, скільки те, що крім безпосередніх учасників, вона зачіпає людей, прямо не причетних до травматичних подій. Іноді – все суспільство. Як травма російсько-української війни зачепила всіх українців без винятку.

Якщо суспільство не впоралося з колективною травмою, вона може негативно позначитися на психології навіть далеких нащадків. Зовсім інша справа, якщо з цією травмою справляються, «тоді вона перестає бути травмою, а стає історією, міфологією творами мистецтва» [2, с. 92]. І сьогодні це теж серед завдань українських учителів – допомогти своїм учням пережити, прожити, впоратися. Доцільно застосовувати при цьому механізм сублімації (творче опрацювання травми, при якому відбувається перетворення спільного травматичного досвіду на історію, міф тощо). На практиці це можна реалізувати через різноманітні форми ритуалізації: 1) створення героїчного епосу, художніх текстів та інших творів мистецтва; 2) проведення колективних ритуалів, присвячених травматичним подіям (публічні обговорення, відзначення днів пам'яті, оголошення загальнонаціонального трауру,

колективні молитви, покладення квітів на місце трагедії тощо); 3) визнання на загальнонаціональному та міжнародному рівні справедливості – несправедливості тих чи інших речей.

Очевидно, що така діяльність є формою патріотичного виховання дітей та молоді в закладах освіти. Педагоги та, загалом, небайдужі громадяни наголошують на тому, що «в реалізації патріотичного виховання потрібні нові концептуальні підходи, передусім усвідомлення того, що формування патріотизму у молодих людей не може займати другорядне місце або бути предметом спекуляцій» [3, с. 78]. У сучасних педагогічних дослідженнях можна виокремити дві тенденції: зміну основних підходів до патріотичного виховання та наголошення на необхідності більше часу приділяти роботі з малими та юними українцями. Вчені Г. Гуменюк, Т. Завгородня, В. Кремень, Н. Ничкало, Ю. Руденко, М. Чепіль акцентують увагу на вихованні патріотів, які здатні виконувати обов'язок перед українським народом. «Справжній патріот не обмежується пасивною любов'ю до Батьківщини, він активно захищає державу, примножує її багатства, працює для свого народу» [4, с. 123]. Патріотичне виховання є чудовим засобом «пропрацьовування» колективної травми війни, причому як для учнів, так і для вчителів. Найцікавішим для учнів у цьому контексті видається їхнє залучення до спільного формування сучасного героїчного епосу.

Героїчний епос відображає славні вчинки народних улюбленців-героїв. Крім того, провідною рисою саме українського епосу є дієва любов до Батьківщини, котра проявляється у воєнному опорі загарбникам і поневолювачам. Можна виокремити такі **ключові аспекти, на які варто звернути увагу педагогам:**

1. *Опис бойової, лицарської звитяги.* Навіть якщо взяти останній рік російсько-української війни, від початку повномасштабного вторгнення, то прикладів вже назбиралося безліч. Можна сфокусувати увагу на загальновідомих (скажімо, битві на річці Ірпінь 27 лютого 2022 –

28 березня 2022 року), а можна зосередитися на подвигах бійців з конкретного села/міста.

2. *Прославляння розуму, сили, мужності воїнів.* Недаремно мережею шириться теза про те, що єдина віра українців тепер – ЗСУ, і Бог також вірить у них разом з нами. Найщирішим прикладом є, мабуть, розповідь військового Євгена Ісаєва з позивним Апостол: він рятував маленьку дівчинку з зони бойових дій, і поки ніс її, вона не припиняла повторювати: «Я люблю тебе, український солдате, дуже люблю».

3. *Чітке уявлення про гідність, яке відрізняє наших воїнів від ворожих.* Недаремно нападників ми називаємо орками. Насправді це дуже важливо у міжнародному контексті. Адже одним із найулюбленіших текстів західного світу є «Володар перстнів» Дж. Р. Р. Толкіна та його ж «Сильмариліон». Там є дуже прості й зрозумілі протиставлення «свій-чужий», «добрий-лихий». Можливо, симпатія союзників до України пов'язана не лише з політикою, але й з тим, що українці уособлюють «вільні народи Середзем'я», які протистоять «темряві Мордору».

4. *Оптимізм.* Навіть якщо героїчний епос описує втрати, там обов'язково йтиметься про реванш. Про майбутню перемогу. І показовою в цьому контексті є позиція українців. Ми навіть говоримо не «якщо переможемо», а «коли переможемо», «після Перемоги». Ілюстрацією також є мем, який поширили після погроз рашистів застосувати ядерну зброю: «Бути українцем – то не лише не боятися кінця світу, а й мати певні плани на потім».

5. *Події зображуються так, як їх трактує народ у період створення епосу.* Тому немає потреби заглиблюватися у контексти, політичні колізії тощо – принаймні, зараз. Рашисти прийшли на нашу землю, зробили тисячі воєнних злочинів і їх ніщо не виправдує. Українці можуть і мають чинити опір! І зобов'язані зберігати пам'ять про діяння своїх захисників.

6. *Епічний фон становить боротьба двох народностей, позитивними персонажами є національні герої, негативними – їхні супротивники.* Зараз в Україні важко знайти родину, котра не чекає нікого з війни, не оплакує якихось

втрата. Сьогоднішнє життя наших громадян – усе на тлі боротьби між мирними українцями й росіянами-агресорами. Ніяких сумнівів у тому, хто – Добро, а хто – Зло, не виникає. Це вже закріплено у сучасному фольклорі. До прикладу, в анекдоті: «Чому рашисти жаліються, що жителі Херсону їх не зустрічали так, як ЗСУ? Виходили ж ті самі люди, на ту саму площу, з тими самими прапорами!».

7. У героїчному епосі в основному поєднується війна і любов. Нам потрібна надія на майбутнє, якась перспектива. Тому такими популярними є історії про одруження на фронті тощо. Між іншим, за 2022 рік одружилось майже втричі більше пар, ніж розлучилось.

8. Влада зосереджена в руках якогось володаря, але носіями активної дії є герої, що борються. Просто дзеркало нашої сучасності: є Президент (Володимир Зеленський), однак, в центрі розповідей, переказів, сюжетів – воїни (від Головнокомандувача Збройних сил України Валерія Залужного до простих бійців).

9. У центрі сюжету – особистість, її вибір, участь у долі держави. Саме тому нецікаво й непотрібно описувати абстрактних героїв. Важливо, щоб була конкретна людина, якісь риси її характеру, фрагменти біографії й зроблений нею серйозний вибір – захищати Україну.

10. Наявність у народних героїв «суперсили». Мабуть, це саме те, не вловиме, що допомогло українцям вистояти й протистояти рашистам. Адже нам «давали» три дні! Весь вільний світ захоплюється мотивованістю й мужністю наших ЗСУ. І нашим народом – його самоорганізацією, силою, вірою в Перемогу. Ми зробили неможливе – можливим. Повторюючи за Ліною Костенко – «В умовах сучасного світу Україні немає ціни».

Таким чином, як у межах діяльності всього закладу загальної середньої освіти, так і в роботі кожного конкретного педагога можна знаходити можливості для подолання наслідків колективної травми сучасної війни. Учителі можуть допомогти учням частково впоратися з нею, вдаючись до колективного створення сучасного героїчного епосу, що передбачає винесення

на перший план ключових тем (російсько-українська війна – це боротьба Зла з Добром; діяння героїв, їхні подвиги, любов і суперсила) та закріплення у масовій свідомості. Так діти зможуть відчутися частиною консолідованої спільноти. А наш спільний трагічний досвід буде «переплавлено» у фольклор, який вивчатимуть нащадки у вільній незалежній Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Горностай П. Колективна травма як проблема соціальної та політичної психології. *Проблеми політичної психології*. 21(1). 2018. С. 54–68. URL: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol21-Year2018-5> (дата звернення: 30.01.2023).
2. Горностай П. Колективна травма та групова ідентичність. *Психологічні перспективи. Спеціальний випуск: Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп*. Т. 2. Проблема цілісності суспільства, групи та особистості. К. 2012. С. 89–95. URL: <http://gorn.kiev.ua/Gorn2012-3.pdf> (дата звернення: 25.01.2023).
3. Кульчицький В. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні (історичний аспект). *Науковий вісник Ужгородського університету : Сер. Педагогіка. Соціальна робота*. Вип. 30. Ужгород: Говерла, 2014. С. 76–78.
4. Ковба М. Сутність поняття «Патріотичне виховання». *The 3rd International scientific and practical conference «Eurasian scientific discussions»* (April 10–12, 2022). Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain, 2022. С. 121–125.

УДК 373.5.018

Слижук Олеся Алімівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу
навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із введенням в Україні у дію воєнного стану актуалізувалася потреба пошуку освітніх моделей, які б давали можливість учасникам освітнього процесу взаємодіяти офлайн і онлайн, синхронно й асинхронно, залежно від тих умов, у яких вони перебувають. Використання таких моделей допоможе запобігти освітнім втратам або мінімізувати їх. Ця проблема розглянута у наукових працях С. Антошук, Н. Арістової, Л. Ляхоцької, О. Малихіна, В. Рогової та ін.